

ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИНТЕРАКТИВ ЁНДАШУВНИ ҚЎЛЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ АСОСЛАРИ

Хакимов Амирхон Алишер ўғли

*Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги Университети мустақил
изланувчиси*

Аннотация

Мазкур илмий мақолада замонавий таълим тизимида интерактив ёндашувни жорий этишнинг долзарблиги, унинг илмий-назарий асослари ҳамда таълим жараёни самарадорлигини оширишдаги ўрни ҳар томонлама таҳлил қилинган. Интерактив ёндашув таълим олувчининг билиш фаоллигини кучайтириш, мустақил ва танқидий фикрлаш қобилиятини ривожлантириш, ижодий салоҳиятини рўёбга чиқаришга қаратилган инновацион педагогик технология сифатида ёритилган. Мақолада интерактив ёндашувнинг мазмун-моҳияти, анъанавий таълим усулларида фарқли жиҳатлари, таълим олувчиларнинг билимни ўзлаштириш сифатини оширишдаги аҳамияти ҳамда уни таълим амалиётига жорий этишнинг амалий имкониятлари илмий жиҳатдан асослаб берилган.

Калит сўзлар

интерактив ёндашув, замонавий таълим, фаол ўқитиш, ҳамкорликда таълим, педагогик технология, мустақил ва танқидий фикрлаш.

Ҳозирги глобаллашув жараёнлари, жамият ҳаётининг барча соҳаларида ахборот технологияларининг жадал ривожланиши ҳамда билим иқтисодиётига ўтиш шароитида таълим тизими олдида мутлақо янги вазифалар қўйилмоқда. Замонавий таълим тизими нафақат муайян назарий билимларни ўзлаштиришга, балки таълим олувчининг интеллектуал, ижтимоий ва шахсий ривожланишини таъминлашга қаратилган бўлиши лозим. Шу жиҳатдан таълим жараёнини такомиллаштиришда интерактив ёндашув муҳим педагогик восита сифатида намоён бўлмоқда.

Интерактив ёндашув таълим жараёнида ўқитувчи ва таълим олувчилар ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик, фикр алмашиш ва жамоавий фаолиятга асосланган педагогик тизим ҳисобланади¹⁴. Ушбу ёндашувда таълим олувчи билимни пасив қабул қилувчи объект эмас, балки уни мустақил равишда излаб топувчи, таҳлил қилувчи ва умумлаштирувчи фаол субъект сифатида иштирок этади. Бундай ёндашув таълим жараёнини демократик, очиқ ва самарали қилишга хизмат қилади.

Интерактив ёндашувнинг мазмун-моҳияти таълим жараёнида фаол мулоқотни ташкил этиш, таълим олувчиларни ҳамкорликка жалб қилиш ва уларнинг шахсий тажрибасига таяниш орқали билим беришдан иборат. Бу жараёнда савол-жавоб,

¹⁴ Кларин М.В. *Интерактивное обучение в современном образовании*. — Москва: Академия, 2010.

муҳокама, баҳс-мунозара, муаммоли вазиятларни таҳлил қилиш, жамоавий қарор қабул қилиш каби усуллар кенг қўлланилади. Натижада таълим оловчиларда билимга нисбатан онгли муносабат шаклланади ва ўқув материаллари чуқур ўзлаштирилади¹⁵.

Интерактив ёндашув таълим жараёнини инсонпарварлаштиришга хизмат қилади. Ушбу ёндашув шахсга йўналтирилган таълим концепциясига таяниб, ҳар бир таълим оловчининг индивидуал қобилиятлари, қизиқишлари ва эҳтиёжларини инобатга олади. Бу эса таълим жараёнида тенг ҳуқуқли мулоқотни таъминлаб, таълим оловчининг ўз фикрини эркин билдиришига шароит яратади¹⁶.

Анъанавий таълим тизимида асосий эътибор ўқитувчининг маълумотни бир томонлама етказишига қаратилган бўлса, интерактив ёндашувда таълим жараёни кўп томонлама алоқа ва ҳамкорлик асосида ташкил этилади. Бунда ўқитувчи билим манбаи эмас, балки таълим жараёнини режалаштирувчи, мувофиқлаштирувчи ва йўналтирувчи вазифасини бажаради. Бу ҳолат таълим оловчиларнинг ўқув жараёнидаги фаоллигини ошириб, уларда масъулият ҳиссини шакллантиради¹⁷.

Интерактив ёндашувнинг амалий аҳамияти унинг таълим оловчиларда муҳим ҳаётий ва касбий компетенцияларни шакллантиришида намоён бўлади. Жумладан, ушбу ёндашув орқали таълим оловчиларда танқидий фикрлаш, ахборотни таҳлил қилиш, муаммоли вазиятларда қарор қабул қилиш, ўз фикрини асослаб бериш ва ҳимоя қилиш кўникмалари ривожланади. Шу билан бирга, жамоада ишлаш, мулоқот маданияти ва ижтимоий фаоллик ҳам шаклланади.

Интерактив таълим усуллари таълим жараёнининг психологик муҳитини яхшилашда ҳам муҳим аҳамият касб этади. Эркин фикр алмашишга асосланган муҳит таълим оловчилар ўртасида ўзаро ҳурмат ва ишончни мустаҳкамлайди, ўқув жараёнига ижобий муносабатни шакллантиради. Бу эса таълим жараёни самарадорлигининг ошишига олиб келади.

Интерактив ёндашув таълим оловчиларнинг ижодий салоҳиятини ривожлантиришга ҳам хизмат қилади. Муаммоли вазифалар, кейслар ва ижодий топшириқлар орқали ўқувчилар стандарт бўлмаган фикрлашга, янгича ечимлар топишга ўрганадилар. Бу эса замонавий меҳнат бозорида талаб қилинаётган инновацион фикрлай оладиган мутахассисларни тайёрлашга хизмат қилади.

Шунингдек, интерактив ёндашув таълим жараёнида назария билан амалиёт ўртасидаги боғлиқликни мустаҳкамлайди. Таълим оловчилар олинган билимларни реал ҳаётий вазиятларда қўллаш имкониятига эга бўладилар, бу эса билимларнинг мустаҳкам ва барқарор ўзлаштирилишини таъминлайди¹⁸.

Интерактив ёндашувни таълим жараёнига жорий этишнинг энг муҳим жиҳати унинг юқори самарадорлиги билан изоҳланади. Мазкур ёндашув таълим

¹⁵ Юсупов Ш.Ш. Таълим жараёнида фаол ўқитиш усуллари. — Тошкент, 2021.

¹⁶ Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. — Москва: Просвещение, 1995.

¹⁷ Кларин М.В. Интерактивное обучение в современном образовании. — Москва: Академия, 2010.

¹⁸ Юсупов Ш.Ш. Таълим жараёнида фаол ўқитиш усуллари. — Тошкент, 2021.

олувчиларнинг билиш фаоллигини сезиларли даражада оширади, уларни ўқув жараёнининг фаол иштирокчисига айлантиради ҳамда билимларни чуқур ва онгли ўзлаштиришга хизмат қилади. Интерактив ўқитиш жараёнида таълим оловчи билимни тайёр ҳолда қабул қилмасдан, уни мустақил равишда излайди, таҳлил қилади ва умумлаштиради. Бу эса билимларнинг мустаҳкам сақланишига ва амалиётда қўлланилишига олиб келади¹⁹.

Интерактив ёндашув самараси, аввало, таълим оловчиларда мустақил ва танқидий фикрлаш қобилиятининг шаклланишида намоён бўлади. Муаммоли вазиятлар, баҳс-мунозаралар ва жамоавий муҳокамалар орқали ўқувчилар воқеликка танқидий ёндашишга, турли нуқтаи назарларни таққослашга ва асосланган хулосалар чиқаришга ўрганадилар. Бу эса уларнинг интеллектуал салоҳиятини ривожлантириб, билимдан фойдаланиш маданиятини юксалтиради²⁰.

Интерактив ёндашувнинг яна бир муҳим самараси таълим оловчиларда ижтимоий ва коммуникатив компетенцияларни шакллантиришида намоён бўлади. Жуфтликда ва гуруҳда ишлаш, жамоавий қарор қабул қилиш, ўз фикрини эркин ва асосли ифода этиш орқали ўқувчилар мулоқот маданиятини ўзлаштирадилар. Бу кўникмалар эса нафақат таълим жараёнида, балки келгусидаги касбий фаолиятда ҳам муҳим аҳамият касб этади²¹.

Интерактив ёндашув таълим жараёнининг психологик муҳитини ҳам ижобий томонга ўзгартиради. Эркин мулоқот ва ҳамкорликка асосланган муҳит таълим оловчиларда кўрқув ва ишончсизликни камайтиради, уларнинг ўзига бўлган ишончини оширади. Натижада ўқув жараёнига нисбатан ижобий муносабат шаклланади, таълим оловчиларнинг ички мотивацияси кучаяди.

Интерактив ёндашувнинг юқори самарадорлиги уни амалга оширишда қўлланиладиган методлар билан бевосита боғлиқдир. Интерактив методлар таълим жараёнида фаол мулоқотни таъминлаш, таълим оловчиларни фикрлашга ундаш ва ҳамкорликни йўлга қўйишга қаратилган бўлади. Бундай методлар орасида баҳс-мунозара, ақлий ҳужум, кейс-стади, ролли ўйинлар, савол-жавоб ҳамда жамоавий таҳлил усуллари алоҳида ўрин тутади.

Баҳс-мунозара методи таълим оловчиларнинг танқидий фикрлашини ривожлантиришда самарали ҳисобланади. Ушбу метод орқали ўқувчилар муайян муаммо юзасидан ўз нуқтаи назарини билдириш, уни асослаб бериш ва ҳимоя қилишга ўрганадилар. Ақлий ҳужум методи эса қисқа вақт ичида кўплаб ғоялар ишлаб чиқишга хизмат қилиб, ижодий фикрлашни рағбатлантиради.

Кейс-стади методи таълим жараёнини ҳаётий вазиятларга яқинлаштиради. Реал ёки моделлаштирилган ҳолатларни таҳлил қилиш орқали таълим оловчилар назарий

¹⁹ Беспалько В.П. *Педагогика и прогрессивные технологии обучения*. — Москва: Просвещение, 1995.

²⁰ Юсупов Ш.Ш. Таълим жараёнида фаол ўқитиш усуллари. — Тошкент, 2021.

²¹ Кларин М.В. *Интерактивное обучение в современном образовании*. — Москва: Академия, 2010.

билимларни амалиёт билан боғлаш имкониятига эга бўладилар. Бу метод қарор қабул қилиш кўникмасини шакллантиришда айниқса самарали ҳисобланади. Ролли ўйинлар эса таълим оловчиларни турли ижтимоий ва касбий ролларга киритиб, уларда масъулият, ташаббускорлик ва мулоқот маҳоратини ривожлантиради²².

Интерактив методларни қўллаш жараёнида ўқитувчининг роли ҳам ўзгаради. У энди фақат ахборот берувчи эмас, балки таълим жараёнини ташкил этувчи, йўналтирувчи ва мувофиқлаштирувчи субъект сифатида иштирок этади. Ўқитувчининг ушбу роли интерактив ёндашув самарадорлигини янада оширади, чунки таълим оловчилар ўзини эркин ва тенг ҳуқуқли иштирокчи сифатида ҳис қиладилар²³.

Умуман олганда, интерактив ёндашув самараси таълим сифатининг ошиши, билимларнинг чуқур ва барқарор ўзлаштирилиши ҳамда таълим оловчининг ҳар томонлама ривожланишида намоён бўлади. Интерактив методлар эса ушбу самарага эришишнинг асосий воситаси сифатида хизмат қилади. Шу сабабли интерактив ёндашув ва унинг методларини таълим амалиётига тизимли равишда жорий этиш замонавий таълим тизимининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади²⁴.

Хулоса қилиб айтганда, интерактив ёндашув замонавий таълим тизимини такомиллаштиришнинг муҳим ва самарали воситаларидан бири ҳисобланади. У таълим сифатини ошириш, таълим оловчининг интеллектуал, ижтимоий ва шахсий ривожланишини таъминлашга хизмат қилади. Шу сабабли интерактив ёндашувни таълим амалиётига тизимли равишда жорий этиш ва унинг имкониятларидан кенг фойдаланиш бугунги кун таълим тизимининг устувор вазифаларидан бири ҳисобланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Беспалько В.П. *Педагогика и прогрессивные технологии обучения*. — Москва: Просвещение, 1995.
2. Кларин М.В. *Интерактивное обучение в современном образовании*. — Москва: Академия, 2010.
3. Қодиров А.А. *Замонавий педагогик технологиялар*. — Тошкент: Ўқитувчи, 2018.
4. Халиков И.Р. *Таълимда инновацион ёндашувлар*. — Тошкент: Фан, 2020.
5. Юсупов Ш.Ш. Таълим жараёнида фаол ўқитиш усуллари. — Тошкент, 2021.
6. Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонуни.

²² Кларин М.В. *Интерактивное обучение в современном образовании*. — Москва: Академия, 2010.

²³ Беспалько В.П. *Педагогика и прогрессивные технологии обучения*. — Москва: Просвещение, 1995.

²⁴ Юсупов Ш.Ш. Таълим жараёнида фаол ўқитиш усуллари. — Тошкент, 2021.